

Magyar állami iskolatípusok a nőnevelésben (1806–1940)

Hungarian State Schools and the Education of Women (1806–1940)

Kis Attila

ELTE BTK TDI Művelődéstörténeti Doktori Program

PhD-hallgató

ORCID: 0009-0000-7347-4985

Absztrakt

Napjainkban egyértelmű, hogy egy lány járhat iskolába a közoktatás bármely szintjén, és a felsőoktatásban is részt vehet, azonos feltételekkel, mint a fiúk. Nem volt azonban ez mindig így. A lányok fokozatosan vehettek részt egyre magasabb szinten az állami közoktatási rendszerben, jelen tanulmány ezt a folyamatot kíséri végig 1806-tól a második világháborúig. Utána már engedélyezett volt a koedukált oktatás, és azóta nincsen törvényi különbség hazánkban a fiúk és a lányok oktatása között.

Eddig több szakmunka is éritette a lányok állami közoktatásban nevelését hazánkban (mind nőtörténeti, mind neveléstörténeti témában), de átfogó munka a törvényi szabályozások feldolgozásával ebből a korszakból mind ez idáig nem történt. Ez a tanulmány ennek igyekszik legalább részben eleget tenni.

A korszakban az elemi oktatás első négy évét leszámítva végig törekedtek az elkülönített oktatásra, és a lányoknál az egész korszakban megmaradt – legalább részben – a női szerepekre való felkészítés. A kor és a társadalom igényei – főleg az első világháború alatti és utáni években – egyre jobban követelték a lányok mind magasabb szintű oktatását, hogy a családi szerepek mellett a munka világában is meg tudják állni a helyüket.

Hangsúlyozni kell, hogy a lányok középfokú oktatására az igény mindig sokkal nagyobb volt és maradt, mint amit a lánynevelő intézmények a valóságban nyújtani tudtak. Igazi váltás majd a második világháború után, a koedukált oktatás megindulásával történik.

Kulcsszavak: lánynevelés, nőoktatás, koedukáció, nőnevelés-történet

Abstract

Today, it is self-evident that a girl can go to school at any level of public education and can also participate in higher education under the same conditions as boys. But this was not always the case. Girls have gradually been allowed to participate at higher and higher levels in the public education system, and this study traces this process from 1806 to the Second World

War. After that, co-education was allowed, and since then there has been no legal distinction between boys' and girls' education in our country.

To date, there have been several studies on the education of girls in public schools in Hungary (both on women's history and the history of education), but no comprehensive work on the legal regulations from this period has been done. This study aims to at least partially address this need.

With the exception of the first four years of primary education, the period has been one of segregated education throughout, with girls being prepared, at least in part, for female roles. The demands of the times and of society, especially during and after the First World War, increasingly required girls to be educated to a higher and higher level so that they could enter the world of work, as well as take up family roles.

It should be stressed that the demand for girls' secondary education was and remains far greater than girls' educational institutions could actually provide. The real change came after the Second World War with the introduction of co-education.

Keywords: girls' education, women's education, co-education, history of women's education

1. Hagymányos nőnevelés és nőideál kontra emancipált nő

Hazánkban az európai gyakorlatnak megfelelően a női szerzetesrendek (például az orsolyiták, az angolkisasszonyok, a Notre Dame Rend tagjai) foglalkoztak lányoktatással a XVII. század óta, elsősorban ájtatos nevelést biztosítva, alapvetően német nyelven. A legtöbb lány mégis otthon tanulta meg, amit az életben tudnia érdemes volt, és nem nagyon változtatott a szülői (főleg anyai) példán. „A leányok nevelése tehát – társadalmi hovatartozástól függetlenül – leginkább az édesanyák feladata volt, eszménye pedig a háziasszonykodásra, gazdasszonyságra nevelés. A nemesi családok viszont gyakran alkalmaztak nevelőnőt is, sőt, a levelezések szerint olykor más főrangú családhoz adták a lányt »udvarhölgynek«” (Kéri, 2018, 226.).

Újdonságként jelentek meg a XIX. század első felétől a lányokat oktató magánintézmények. Ezek közül híresebbek Teleki Blanka pesti, Zirzen Janka jászberényi és Karacs Teréz miskolci nevelőintézete. Ezekbe az iskolákba kevés (legtöbbször előkelő) lány járhatott, és a társadalmi szerepekre, az elvárt női feladatokra igyekeztek őket felkészíteni, sokszor nyugati minták alapján. Emellett gyakorlat volt, hogy külföldi intézetekben képezték a magyar nemesség leányait.

A hagyományos nőnevelés elképzelései szerint célul tűzték ki a „feleség, anya, háziasszony” hármas szerepre való felkészítést és sokan sokféleképpen próbálták meg a magasabb tanulmányoktól távol tartani a lányokat. Például Tóth Pál (1843–1903), a Karacs Teréz által alapított miskolci református leánynevelő intézet igazgatója 1881-ben megjelentetett egy könyvet (*Leányaink és jövőjük*), amely szerint a férfi-női fejfor-

mák és kezek különbözőségében látta a tanulásbeli és képességbeli különbségeket.¹ Tóth Pál szemléletét lehet az e korban divatos biológiai determinizmus egyfajta megnyilvánulásaként is értelmezni.

Elég egyértelmű álláspontot fogalmazott meg Kmety Károly (1863–1929) jogászprofesszor és függetlenségi párti képviselő, aki 1907-es parlamenti felszólalásában „nem liberalizmusnak, hanem vandalizmusnak tartja azt, hogy a nők egyetemi tanulmányokat folytathatnak, és kívánatosnak vélte volna, ha vagy meg szüntetnék, vagy jelentősen korlátoznák a nők felvételét. ... »A házias nő angyal, a művelt nő szörnyeteg. A nő a társadalom szégyene, ha érettségit tesz.«” (Kéri, 1996, 101–102.).

Még a művelt hölgyek közül sem mindenki tudta elképzelni, hogy egy nő egyszerre legyen képes a család és a munka területén helytállni. Ugyanakkor létezett egy olyan érvelés is, amely szerint éppen a művelt, tanult nő tud otthon jobban boldogulni, mert racionális a munkaszervezésben, önálló, ostobaságokkal nem zavarja a férjét, sőt, jobban be tudja osztani a pénzt is.

2. Alsó elemi képzés lányoknak

Az 1806-ban kiadott második Ratio Educationis című királyi rendelet „az *első olyan tanügyi rendelet* a magyar nevelés történetében, amely az elkülönített és célszerűen megszervezett leánynevelés kérdésével foglalkozik” (Pukánszky, 2006, 123.). Az első Ratióhoz² hasonlóan ez a szabályozás is katolikus állami ellenőrzés alá akarta vonni a protestáns felekezetek és a magánintézmények működését is. Ez alól a protestánsok az 1791. évi 26. törvényben megfogalmazott tanügyi autonómiájukra hivatkozva bújtak ki (Mészáros, 1996, 35.).

A rendelet a lányokat nemcsak a fiúktól különítette el, hanem társadalmi rétegek alapján is négy csoportba sorolta őket: parasztok, polgárok, köznemesek, főnemesek; természetesen eltérő tananyagokkal (Pukánszky, 2006, 124.):

Parasztlányok	Polgári, kis- és közép-nemes lányok	Főnemesi lányok
hittan	hittan	hittan
írás-olvasás	írás-olvasás	írás-olvasás
anyanyelv	anyanyelv	anyanyelv
számtan	számtan	számtan
kétkezi munkák	ház körüli munkák	női munkavégzés
	magyar történelem	magyar történelem

¹ „A férfi fejalkotása az értelemfejlést segíti elő túlnyomólag; a nő magas koponyája élénk képzelődés székhelye. A nők ... költőkkel és művészekkel különösen rokonszenveznek; ez utóbbiaknak fejképzésök a női fejhez való nagy hasonlóságot mutat. Férfias szellemű nők, legtöbbször erős vonalakban rajzolt alkotású fejet mutatnak.” (Tóth, 1881, 10.).

² Az első Ratio szerint még fiúk-lányok egy osztályba jártak.

	szépiprás	szépiprás
	bibliai történetek ismerete	bibliai történetek ismerete
		erkölcstan
		illettan
		német nyelv
		francia nyelv
		magyar földrajz

1. sz. táblázat

Minden rétegnél szerepel a lányok társadalmi helyzetének megfelelő munka, ami különböző kétkézi-kézi munka lehetett, például főzés, varrás, stoppolás, kézimunka, hímzés. A tantárgyakat elnézve továbbra sem változott a feleség-anya-háziasszony ideálként megjelenített női hármasság. Hiányoznak a természettudományok, az egyetemes történelem és az ókori nyelvek, amik a korban a fiúknál kötelező elemek voltak. A képzés mellett komoly kihívás volt a megfelelő tanerő hiánya, amely nehézség már korábról eredeztethető.

3. Felső elemi képzés lányoknak

Ezt a rendszert egészítette ki az 1845-ben megjelent *Magyarország elemi tanodáinak szabályai* című rendelet, amely főleg az elemi iskolai képzést részletezte, két tagozatra bontva: az alsó elemi két évfolyamán anyanyelven történt a képzés, de a nemzetiségek által sűrűn lakott területeken a magyar nyelvet is tanították (vö. Mészáros et al., 2001, 345.). A rendelet megőrizte a társadalmi rétegződés fenntartását az oktatásban. A tantárgyak között már van változás a második Ratiohoz képest (vö. Pukánszky, 2006, 125–126.):

Parasztlányok	Polgári, kis- és középnemes lányok	Főnemesi lányok
vallástan	vallástan	vallástan
írás-olvasás	írás-olvasás	írás-olvasás
számтан	számтан	számтан
ének	ének	ének
kézimunka	kézimunka	kézimunka
gazdasági-technológiai ismeretek	gazdasági-technológiai ismeretek	gazdasági-technológiai ismeretek

	helyesírás	helyesírás
	fogalmazás	fogalmazás
	bizonyos irodalmi művek feldolgozása	bizonyos irodalmi művek feldolgozása
		német nyelv
		francia nyelv
		földrajz
		történelem
		természetrész
		elemi fizika
		rajz
		zene
		tánc

2. sz. táblázat

Legfeltűnőbb változás a korábbi szabályozáshoz képest a gazdasági-technológiai ismeretek minden rétegnél való megjelenése és a művészeti tárgyak. Fokozatosan, de egyre fontosabb lesz, hogy a nők ne csak az analfabetizmustól szabaduljanak meg, de képesek legyenek hasznos társai lenni majdani férjeiknek, és ezáltal jobban tudjanak kiteljesedni mint családanyák, feleségek, gazdaasszonyok.

Mindkét szabályozásban közös, hogy a tananyag mennyisége és minősége is kevesebb, mint a fiúk esetében; illetve megmaradt a tantárgyak közötti eltérés is. A lányokat társadalmi rétegektől függetlenül igyekeztek a korabeli nemi sztereotípiák szerint nevelni. Továbbra is hiányoznak a természettudományok, az egyetemes történelem és az ókori nyelvek.

4. A felsőbb népiskola és a polgári iskola megjelenése

Eötvös József az elképzeléseit az 1868-as népiskolai törvényben (1868. évi XXXVIII. törvény) tudta érdemben megfogalmazni. Ez már a szülőkre nézve pénzbüntetés terhe mellett, nemektől függetlenül mindenkinek tankötelezettséget írt elő 6 és 12 éves kor között, természetesen a két nemet elkülönítve, de azonos tananyaggal. Ezzel létrejött a 6 évfolyamos elemi népiskola.

„A törvény három évfolyamos ismétlő iskolát rendszeresített – heti néhány órás tanítással – azoknak a gyerekeknek, akik nem tanulnak tovább magasabb iskolákban. Megalkotta a felsőbb népiskolát – itt már érvényesült a nemek közötti különbségtétel: a fiúk számára 3, a lányok esetében pedig két évfolyamos volt.” (Pukánszky, 2006, 127.)

Ugyanez a törvény hozta létre a korszak egyik legnépszerűbb iskolatípusát: a polgári iskolát, amely fiúknak 6, lányoknak 4 éves képzést írt elő. Ide mindkét nemnek az elemi iskola 4. évfolyama után volt lehetősége felvételt nyerni. A polgári iskola szabadon választható volt, érettségit nem adott, mégis népszerű volt, főleg kispolgárok (elsősorban iparosok, kiskereskedők, tisztviselők) gyermekei jártak ebbe a képzési formába.

5. Felsőbb leányiskola megjelenése

A középpolgárság igényeit azonban a polgári iskola már nem tudta kielégíteni. Ezt fogalmazta meg Veres Pálné Beniczky Hermin (1815–1895) 1868-ban a *Fővárosi Lapok* november 10-i számában:

„A női oktatási rendszer alig terjedkedik túl a tudományok elemein, s leginkább külföldi nyelvek, zene, tánc és társadalmi külső szabályok betanulására szorítkozik. ... Ki merné tagadni, hogy az alaposan képzett, esmeretekben gazdag nő, akár mint feleség, akár mint anya, akár mint honleány, nem fogná a tudatlannál sokkal helyesebben intézni háztartását, nevelni gyermekeit s teljesíteni polgári kötelességeit?” (Fábrí et al., 2006, 89–90.)

Egyre többen akartak lánygyermekeik számára is magasabb képzést, ezáltal biztosabb jövőt, akár jobb munkalehetőséget, sokszor házasságtól függetlenül.

Ilyen előzmények után jött létre 1875-ben a 6 évfolyamos felsőbb³ leányiskola Trefort Ágoston kultuszminisztersége alatt, az Országos Nőképző Egyesület (ONKE) és annak vezetője, Veres Pálné Beniczky Hermin tevékenységének köszönhetően, mintegy társadalmi kezdeményezésre. Ide az elemi iskola 4. évfolyama után lehetett felvételizni:

„Kétesztendő előkészítő tanfolyam után négy évfolyamos középiskolai tagozat következett.[⁴] A tantárgyak között három modern nyelv (német, angol és francia) szerepelt. A női egyéniséghez illő tantárgyakban szerepelt egyebek között a kézimunka oktatása is. A felsőbb leányiskola érettségit nem adott, képzési célja a humán műveltségű családanya és feleség szerepkörére való felkészítés volt.” (Pukánszky, 2006, 130.)

Az állami irányítás sem nagyon késlekedett. Még ugyanezen évben, 1875 őszén nyílt meg az első középfokú állami leányiskola, a Budapesti Állami Felső Leányiskola, amelynek első igazgatója Molnár Aladár (1839–1881) tanár, oktatási szakember és a magyar nőnevelés nagy támogatója lett. „A vallás- és közoktatásügyi kormányzat előszeretettel alapított a magyarosítás jegyében felsőbb leányiskolákat a nemzetiségek lakta vidéki városokban. Így jött létre állami felsőbb leányiskola például Máramaros-szigeten (1877), Trencsénben (1877), Lőcsén (1881), Sopronban (1881), Besztercebányán (1883), Pozsonyban (1883), Temesváron (1884)” (Müller, 2000, 151.).

³ Ez a leányiskola az elemi iskolához képest volt felsőbb, 1916-tól felső.

⁴ A négy évfolyamra közvetlenül az elemi iskola 6. osztály vagy a polgári iskola 2. osztály után lehetett lányoknak bekerülni.

6. Lányok is érettségizhetnek

Ebben az időszakban hazánkban a lányoknak továbbra sem volt lehetősége az érettségi vizsgát letenni, ezáltal őket a felsőfokú képzésekben való részvételtől elzárták. A lányok művelt feleségek és családanyák lehettek, de tudományos karriert a kor közgondolkodása nem tudott egy nőnek elképzelni. Ezen változtatott Wlassics Gyula miniszter rendelete 1895 végén, amely engedélyezte, hogy a lányok magánúton érettségit tehessenek a fiúgimnáziumokban (Mészáros, 1996, 65.). Ezen kívül lehetőség nyílt a polgáriból és a felsőbb leányiskolából magántanulóként fiúgimnáziumba járni. Ez azonban rengeteg időbe, energiába és pénzbe került, így erre csak kevés jómódú és elhivatott lánynak volt lehetősége. A lányok a legtöbb iskolában legjobb esetben is csak a természettudományos tanórákon vehettek részt,⁵ akkor is a tanárral érkeztek, a fiúktól külön, általában hátul foglaltak helyet, és az óra végén a tanárral együtt távoztak, hogy egy számukra kijelölt teremben, a fiúktól elkülönítve töltsék el a szünetet.

Ez óriási siker volt a lányoknak, azonban többen attól tartottak, hogy a tanulás a női szerepek rovására megy, és a lányok a családi feladatok helyett a felsőoktatásban akarják magukat kibontakoztatni. Ezzel egyszerre sérülne a hagyományos női szerep – tehát a családon keresztül a nemzet érdeke is –, és a fiúk számára is versenyhelyzet alakulna ki.

A helyzetet árnyalja, hogy Wlassics komoly szűrőt épített a rendszerbe, hogy a továbbtanulás lehetőségét csak kivételes esetekben, a legtehetségesebb leányok számára lehessen biztosítani (többek között kitűnő érettségi bizonyítvány esetén és egyéni elbírálás alapján). Továbbá sokáig csak a bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészeti karokon tanulhattak nők. Ezek álltak legközelebb a hagyományos női szerepekhez.

7. Az első lánygimnázium

Az ONKE tovább harcolt a lánygimnáziumokért, és egyre több támogatót szerzett a neves magyar közéleti személyiségek között is.⁶ Ennek eredményeként 1896 őszén megalapították az első magyar leánygimnáziumot, ahol már 1900-tól érettségizhettek a lányok. Az alapítóknak a fiúkétől eltérő, a lányok személyiségéhez igazított tantervet is ki kellett dolgozni. A korabeli fiú gimnazistákkal ellentétben a lányok nem tanultak görögöt (helyette ókori irodalom volt) (Mészáros et al., 2001, 362.), csak latint, és kiemelt hangsúlyt kapott a rajz, ének és kézimunka oktatása. Ezen utóbbi tárgyakat a női lélek nemesítésére szánták. A fiúkétől részben eltérő tananyag mellett azonban már tudtak érettségit tenni a diákok, ami kitűnő érettségi bizonyítvány esetén őket is

⁵ A kísérletezés és a tanári magyarázatok meghallgatása miatt volt elnéző sok iskolavezetés.

⁶ Például Alexander Bernát, Beke Manó.

feljogosította felsőfokú tanulmányokra néhány egyetemi karon,⁷ illetve a szabályozás megengedte a nők által külföldön szerzett diplomák honosítását.

A tanulás lehetősége sok lánynál szükséges is volt, a korabeli elképzelés főleg a pártában maradt lányokat féltette a szegénység okozta megaláztatástól, illetve a rokonságnak való kiszolgáltatottságtól.

A leánygimnázium első négy évfolyamán németet és angolt tanultak, míg a fiúk ugyanekkor latint és németet. A lányoknál az első négy évben jelentek meg a kimondottan nekik szánt tantárgyak: kézimunka, ének, rajz. A felső négy évfolyam anyaga sokkal közelebb volt a fiúkéhoz, de 5–6. évfolyamon itt még megjelent a rajz, 7. évfolyamon az egészségtan. A lányok oktatása így közelebb került a fiúkéhoz, mégis megmaradt a lányok bizonyos fokú hátránya, többek között a latin nyelvnél.

8. A nők helyzetének változása az első világháború során

Az első világháború alatt a frontszolgálatot teljesítő férfiak helyett egyre több helyen kellett a nőknek a munkaerőpiacon és a házi gazdaságokban is helyt állni. Nem ritkán még ott is, ahol korábban cselédek dolgoztak a háztartásban, most már a feleségre hárult a háztartás teljes vezetése. Sok esetben a női munka olcsóbb volt, de a legtöbb nőnek vagy most volt először saját jövedelme, vagy a férfiakénál kevesebb fizetés is több volt, mint a korábbi keresete. A helytállásukat, elismerésüket csak fokozták a fronton legtöbbször önkéntes ápolóként dolgozó nők és asszonyok. Volt olyan terület, ahol már ekkor felállítottak női reguláris csapatokat.⁸

A női emancipációban mérföldkő lett a világháború, mert lényegesen megkönnyítette a nők munkába állását, és a gazdasági önállósulást. Ez azonban sok férfinak nem tetszett, akik a női munkába állást legjobb esetben is csak ideiglenes szükségmegoldásnak tartották. A nők évekre családfenntartóvá léptek elő; megváltozott az életritmusuk, az időbeosztásuk, minden döntést nekik kellett (sokszor/legtöbbször) egyedül meghozni. Átértékelődött a női szerep, bármennyire is nem akart erről tudomást venni az állami vezetés vagy a frontról hazatérő férfiak sokasága. Az önálló, modern nő⁹ (saját keresettel, saját munkahelyi élettapasztalattal, önálló véleménnyel) sokszor megijesztette a férfiakat, nemritkán irigységet váltott ki belőlük. Ez a szemléletmódváltás sokszor vezetett konfliktushoz, akár váláshoz is.

Az önálló egzisztenciával rendelkező nők egyre jobban követelték a jogot az oktatás magasabb szintjeihez is, miközben a média igyekezett a nők háziasszonyszerepét felerősíteni, és a munka világából visszaterelni őket a konyhába. Ezt a kérdést csak nehezítette a családi és a munkahelyi szerepek összeillesztése.

⁷Első körben, 1895-től a bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészeti karokon tanulhattak nők.

⁸Például Szerbia, Oroszország.

⁹A modern nő jellegzetessége lett a bubifrizura, a cigarettázás és a férfias öltözködés.

9. Leánykollégium, leánylíceum, leánygimnázium

Az 1926. évi XXIV. törvényben Klebelsberg Kunó miniszter a fiúközépiskolák mintájára 8 évfolyamos lányközépiskolai rendszert dolgozott ki (vö. Mészáros, 1996, 86.; Pukánszky 2006, 162.):

	Leánygimnázium	Leánylíceum	Leánykollégium
	megfelel a fiúknál a reál-gimnáziumnak	hasonló a fiúk reáliskolájához	a régi felső leányiskola
érettségi	van	van	nincs
görög nyelv	csak rendkívüli tárgyként	csak rendkívüli tárgyként	–
latin nyelv	van	csak rendkívüli tárgyként	–
modern nyelvek	van	francia, angol, olasz	–
kézimunka és egyéb gyakorlati tárgyak	–	–	van

3. sz. táblázat

Az első két típusban lehetett a fiúkéval egyenrangú és egyenjogú érettségit tenni, ami a legtöbb felsőoktatási tanulmányra feljogosított. Ezen két iskolatípusból már hiányzik a kézimunka, helyettük a többi tárgy kap nagyobb hangsúlyt.

A leánykollégiumot meghagyták olyanok számára, akik „jobb anyagi helyzetük következtében nem törekszenek egyetemi tanulmányokra, illetve diplomára, hanem a családban, háztartásban vagy az előkelőbb társadalmi életben óhajtanak magasabb műveltségükhöz illő hasznos tevékenységet kifejtetni” (Somogyi, 1942, 142.).¹⁰

Egy 1927-es miniszteri rendelet biztosította, hogy a megszerzett érettségivel a lányok a fiúkkal azonos jogok alapján jelentkezhetnek hazánkban majd’ minden felsőfokú képzésre;¹¹ ezzel Klebelsberg elősegítette, hogy minden egyetemen tanulhassanak nők. Klebelsberg a képzési formák sokszínűségét helyezte előtérbe, ezzel szemben Hóman Bálint már az egységesítést tekintette megoldásnak.

¹⁰ Klebelsberg azonban mintha nem figyelt volna az idők jeleire és a nemzet leányainak igényeire. Leánykollégiumból „1927-ben csupán kettő működött az országban, míg leánygimnáziumból nyolc, leánylíceumból pedig huszonöt” (Mészáros et al, 2001, 374). A számokból látszik, hogy hazánkban továbbra is nagyon kevés nő jutott középszintű oktatáshoz, és ezeknek a lányoknak a töredéke tanult tovább a felsőoktatásban.

¹¹ Nem járhattak nők a mérnöki, gépészmérnöki, vegyészmérnöki, közgazdasági, közigazgatási, külügyi, bányamérnöki, erdészmérnöki és állatorvosi képzésekre. De járhattak már az 1925-től működő Testnevelési Főiskolára.

Egységes leánygimnázium	Leánylíceum	Leánylíceum	Leánykollégium
Hit- és erkölcsstan	Hit- és erkölcsstan	Hit- és erkölcsstan	Hit- és erkölcsstan
Magyar nyelv és irodalom	Magyar nyelv és irodalom	Magyar nyelv és irodalom	Magyar nyelv és irodalom
Történelem	Magyarország történelme és világtörténelem	Magyarország történelme és világtörténelem	Magyarország történelme és világtörténelem
Földrajz–néprajz	Földrajz	Földrajz	Földrajz
Gazdasági és társadalmi ismeretek	–	–	Háztartástan és gazdaságtan
Latin nyelv és irodalom	Latin nyelv és irodalom	–	–
Német nyelv és irodalom	–	Német nyelv és irodalom	Német nyelv és irodalom
Görög vagy francia vagy angol vagy olasz nyelv és irodalom	Francia vagy angol vagy olasz nyelv és irodalom	Francia vagy angol vagy olasz nyelv és irodalom	Francia vagy angol vagy olasz nyelv és irodalom
Természetrajz	Természetrajz, kémia és egészségtan	Természetrajz, kémia és egészségtan	Természetrajz, kémia és egészségtan
Egészségtan	–	–	–
Kémia	–	–	–
Fizika	Természettan	Természettan	Természettan
Matematika	Mennyiségtan	Mennyiségtan	Mennyiségtan
Bölcseleti bevezetés	Filozófia	Filozófia	Lélektan és neveléstan
Rajz és műalkotások ismerete	Rajz	Rajz	Rajz és művészettörténet
–	–	Művészettörténet	–
Testgyakorlás	Testgyakorlás	Testgyakorlás	Testgyakorlás
Ének	Ének	Ének	Ének
Szépírás	–	–	–
Gyorsírás	–	–	–
Kézimunka	–	–	Kézimunka
Osztályfőnöki óra	–	–	–

4. sz. táblázat

10. Nyolc évfolyamos lánygimnázium és a nőnevelő intézet

Az 1930-as évek elején a gazdasági világválság hazánkat is érintette, illetve a technikai fejlődés, társadalmi változások nálunk is szükségessé tették a (középfokú) oktatás, és azon belül a lányképzés átalakítását.

1934. évi XI. törvénnyel Hóman Bálint kultuszminiszter egységesítette a középiskolákat: létrejött a nyolcosztályos gimnázium. Az új törvénnyel Hóman megvalósította a szellemi koedukációt (egységes gimnázium), de nemenként továbbra is külön működött: fiú- és lánygimnázium. A viták lezárásaként, egyfajta kiskaput meghagyva, esetenként lehetőséget biztosított a lányoknak ott, ahol lánygimnázium nem működött, csak fiú, magántanulóként bizonyos tárgyak esetében (főleg természettudományok) részt venni a jelenléti oktatáson, és érettségit tehettek, ahogyan erre már több helyen kialakult gyakorlat volt, főleg a vidéki protestáns fiúiskolákban.

Amíg korábban a két nem különböző tankönyvekből tanult, most már ezeket is sikerült egységesíteni. A különbségeket továbbra is a lányoknak a fiúkétól eltérő testi-lelki adottságaival indokolták.

1938. évi XIII. törvény lehetőséget biztosított, hogy a leánygimnázium alsó négy osztályára líceum jöhessen létre. A fő eltérés az volt, hogy az első négy évfolyamon a latin nyelv helyett vagy a mellett párhuzamosan egy élő idegen nyelvet kellett tanítani.

11. Összegzés

Hosszú utat járt be a nőnevelés törvényi szabályozása 1806 és 1938 között. A korszakban végig elmondható, hogy az elemi oktatás első négy évét leszámítva végig törekedtek a nem koedukált oktatásra, és a lányoknál az egész korszakban megmaradt – legalább részben – a női szerepekre való felkészítés a köznevelésben.

Hangsúlyozni kell, hogy a lányok középfokú oktatására az igény mindig sokkal nagyobb volt és maradt, mint amit a valóságban nyújtani tudtak a lánynevelő intézmények. Igazi váltás majd a második világháború után, a koedukált oktatás megindulásával történik.

Források

1868. évi XXXVIII. törvény:

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=86800038.TV>

1926. évi XXIV. törvény:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=92600024.TV&targetdate=&printTitle=1926.+%C3%A9vi+XXIV.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>

1934. évi XI. törvény:

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93400011.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyi%3Fpagenum%3D41>

1938. évi XIII. törvény:

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93800013.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyi%3Fpagenum%3D41>

Irodalomjegyzék

- Fábi A., Borbíró F. & Szarka E. (szerk.). (2006). A nő és hivatása. Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből 1866–1895. Kortárs Könyvkiadó.
- Kéri K. (1996). Kmety képviselő úr és a „női szörnyetegek”: Egy 1907-es parlamenti felszólalás sajtóvisszhangja. *Iskolakultúra*, 6(3), 101–103.
- Kéri K. (2018). Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással). Kronosz Kiadó.
- Mészáros I. (1996). A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996–1996. Akadémiai Kiadó.
- Mészáros I., Németh A. & Pukánszky B. (2001). Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. Osiris Kiadó.
- Müller I. (2000). Az alap- és középfokú leányoktatás Magyarországon a dualizmus időszakában. *Sic Itur ad Astra*, 11(3), 131–204.
- Pukánszky B. (2006). A nőnevelés évezredei. Gondolat Kiadó.
- Somogyi J. (1942). Hazánk közoktatásügye a második világháborúig. Eggenberger-féle Könyvkereskedés.
- Tóth P. (1881). Leányaink és jövőjük. Franklin Társulat.